

УДК 82
ББК83.3Т

НАҚДИ ШЕЪР ДАР БАҲСИ ДУ ШОИР *Аъзамзод Субҳон (Аъзамов Субҳонҷон), н.и.филол, дотсенти кафедраи адабиёти муосири тоҷики МДТ “ДДХ ба номи акад. Б. Гафуров”; Боҳирҷон Раҷабов, н.и.филол., дотсенти кафедраи адабиёти муосири тоҷики МДТ “ДДХ ба номи акад. Гафуров (Тоҷикистон, Хучанд)*

КРИТИКА СТИХА В ДИСКУССИИ ДВУХ ПОЭТОВ *Аъзамзод Субҳон (Аъзамов Субҳонҷон), к.филол.н., доцент кафедри современной таджикской литературы ГОУ “ХГУ им. акад. Б. Гафурова”; Боҳирҷон Раҷабов, к.филол.н., доцент кафедри современной таджикской литературы ГОУ “ХГУ им. акад. Б. Гафурова” (Таджикистан, Худжанд)*

LITERARY CRITIQUE IN TWO POETS' DISCUSSION *Azamzod Subkhon (Azamov Subkhondjon), candidate of philological sciences, Associate Professor of the department of Modern Tajik Literature under the SEI “KhSU named after acad. B. Gafurov”; Bohirjon Rajabov, candidate of philological sciences, Associate Professor of the department of Modern Tajik Literature under the SEI “KhSU named after acad. B. Gafurov” (Tajikistan, Khujand) E-MAIL: subhonazamzod@mail.ru*

Калидвожаҳо: Лоиқ Шерали, Қутбӣ Киром, нақди адабӣ, мубоҳиса, афкори адабӣ

Дар ин мақола хусусиятҳои жанри мубоҳиса ва ҳамзамон мунозираи ду шоири номи тоҷик Лоиқ Шерали ва Қутбӣ Киром баррасӣ шудааст. Дар таърихи нақди адабии тоҷик ба мӯҳтаво ва фарогирии матлаб дар жанри мубоҳиса ё мунозира, арзии ва ё аҳаммияти онҳо чандон диққати зарурӣ дода нашудааст. Аз ин мубоҳисаҳо равшан мешавад, ки даҳолати шоирона дар бисёр маврид ба таҳаввули андешии адабӣ созгор ва ё таъсиринопазир аст, ки инро аз мӯҳтавои ин таълифоти адабӣ-танқидӣ дарк менамоем. Мӯҳтавои баҳси ду суҳанвари номӣ сарчашмаи муҳимми дарку фаҳмиши афкори пурҷӯшу хурӯши адабии замон аст.

Ключевые слова: Лоик Шерали, Қутби Киром, литературная полемика, литературные течения, жанр дискуссии, литературные взгляды

Рассматриваются особенности жанра дискуссии на основе полемики двух видных таджикских поэтов – Лоика Шерали и Қутби Кирома. В истории таджикской литературной критики не уделялось должного внимания специфике и содержанию жанра дискуссии или полемики, степени его значимости. На основе рассмотрения дискуссии двух поэтов выявляется, что вмешательство поэтов во многих случаях соответствует эволюции литературных взглядов или неподвластно чуждому влиянию, о чем свидетельствует содержание литературно-критических работ. Сформулирован вывод, что содержание дискуссии двух именитых литераторов служит одним из важных источников изучения и осмысления бурных литературных течений и взглядов того времени.

Keywords: *Loik Sherali, Qutbi Kirom, literary polemics, literary trends, discussion genre, literary views*

Proceeding from the controversies between two prominent Tajik poets - Loik Sherali and Qutbi Kirom the authors canvass the peculiarities of the discussion genre. In the history of the Tajik literary criticism no particular attention was paid to the specificity and content of the genre of discussion or controversy, the degree of its significance being rarely taken into account. Designing on the premise of consideration beset with the discussion between the two poets, the authors of the article reveal that interference of poets in many cases corresponds to evolution of literary views or an influence of a foreigner, as evidenced by the testimony of literary/critical works. In a nutshell, the authors come to the conclusion that the content of the discussion between the two well-known man-of-letters serves as one of the most important sources for the study and interpretation of stormy literary theories and views of the relevant period.

Солҳои 80-уми асри ХХ-и тоҷик марҳалаи пурбор ва айёми комгори рушду нумӯи адабиёт мебошад. Хоса, аз нимаи дувуми даҳаи 80-ум бо таъсири фазои дигаргуниҳо ва равандҳои бозсозӣ дар адабиёт ва нақди адабӣ тамоюлҳои нави фикрӣ падида омаданд. Нақди таҳассусии адабӣ дар ин марҳала баробари назму наср ва ё бештар аз он қадаме устувор гузошта, дар таъйини арзишҳои аслии адабиёт ва ҷойгоҳи осори адабӣ аз имконоти муносиби замон суду баҳрамандӣ шуд. Истилоҳи “худшиносии танқид” дар ин давра ба маъзу моҳияти нақди адабӣ созгор будааст. Нақди адабӣ бо ин хусусияташ аз танқиди дурушти иҷтимоии солҳои 30-40 ва 50-уми садаи бист тафовути назаррас пайдо кардааст. Бо вучуди ин, солҳои 80-ум низ афкори мутаазод дар нақд хеле фаровонанд.

Маъмулан дар назария ва амалияи нақди шӯравӣ нақди таҳассусӣ, нақди нависандагӣ ва нақди хонандагиро тамйиз кардаанд. Пешбари нақди таҳассусӣ нокидонеанд, ки ҳосили ҷусторҳояшон ба таъйини аслу заминаҳо ва қонуниятҳои ташаккул, падидаҳо, назарияҳо, мактаб, равиш ва арзишу аҳаммияти нақд ихтисосдоранд (Х. Мирзозода, С. Табаров, Н. Маъсумӣ, М. Шукуров, Х. Отахонова, Ю. Бобоев, А. Сайфуллоев, Х. Шарифов, Р. Мусулмонқулов, А. Сатторов, Ю. Акбаров ва дигарон). Махсусият ва арзишҳои нақди таҳассусӣ, дастовард ва нуқси онро шоҳаи ҷудоғонаи “танқиди танқид” (“критика критики”, “нақди нақд”) нақд ва ҳаллу фасл мекунад.

Инро хуб медонем, ки дар давраҳои мухталифи шаклгирии нақди адабии шӯравии тоҷик дар баҳси масъалаҳои назму наср, нақд, тарҷума, равобити адабӣ ва ғайра адибон ҳам ширкати ғаъол дошта, ин амр ба таҳаввули шоҳаи нақди нависандагӣ мусоидат мекард. Навишта ва гузоришҳои шоир ва ё насрнависи ноқид аз ҳар ҷиҳат ба муайян кардани моҳият ва арзиши адабиёт, осори адабӣ ва асли равиши эҷоду эҷодгарӣ равона шуда буд. Баҳсҳои назариву интиқодии шоиру насрнависи ноқид ва хунарашинос дар матбуот ҷиғунагии сатҳи андеша ва арзишҳои ғоявию эстетикӣ он солҳоро равшан мекарданд. Мақолаву тақризҳои устодони барҷастаи назму насри муосири тоҷик С. Айни, А. Лоҳутӣ, А. Дехотӣ, С. Улуғзода, Ҷ. Икромӣ, М. Турсунзода, М. Миршакар, Ф. Муҳаммадиев, М. Қаноат, Л. Шералӣ, Б. Фирӯз, Г. Сафиева, Гулназар, Фарзона ва ғайра дар фарорафти падидаи нақди нависандагӣ, хусусият ва арзишҳои ин навъ нақд хеле муфид ва сазовори омӯзишу

бахрамандианд. (Шоҳаи нақди хонандагӣ, ки аудиторияи он аз хонандагон таркиб ёфтаанд, алҳол аз доираи суҳбати мо берун аст).

Аз мутолиаи осори интиқодӣ ва шиносӣ бо афкори гуногунпахлӯи адибони ноқиди солҳои 80-уми асри XX С. Улуғзода, Ҷ. Иқромӣ, Ф. Муҳаммадиев, Б. Фирӯз, Қ. Киром, Л. Шералӣ, Б. Собир, Гулрухсор, Гулназар ва дигарон оид ба масъалаҳои мухталифи адабиёт ва қори эҷод метавон ба хулосае расид, ки шоҳаи нақди нависандагӣ дар ин солҳо хеле пеш рафтааст. Аз чунин осор ҳарчи бештар бо доираи шумул ва вусъати ҷаҳоншиносӣ, савияи дарки оламу одам, истеъдод ва қобилияти баланди таҳлилгарии адабӣ, манобеи фикриву назарии дохиливу берунии омӯзиш аз асли табиати эҷоду эҷодгарӣ, сиришти замон, ҳосияти фардии афкори адабии мусаннифон ва дахҳо дигар нуктаҳо ошно мешавем.

Дар ин мақола вежагиҳои жанри мубоҳиса ва ҳамзамон мунозираи ду шоири номии тоҷик Лоик Шералӣ ва Қутбӣ Киром баррасӣ шудааст. Дар таърихи нақди адабии тоҷик ба мӯҳтаво ва фарогирии матлаб дар жанри мубоҳиса ё мунозира, арзиш ва ё аҳаммияти онҳо чандон диққати зарурӣ дода нашудааст. Аз ин мубоҳисаҳо равшан мешавад, ки даҳолати шоирона дар бисёр маврид ба таҳаввули андешаи адабӣ созгор ва ё таъсирнопазир аст, ки инро аз мӯҳтавои ин таълифоти адабӣ-танқидӣ дарк менамоем. Мӯҳтавои баҳси ду суҳанвари номӣ сарчашмаи муҳими дарку фаҳмиши афкори пурҷӯшу хурӯши адабии замон аст, ки хоҳ-ноҳ хоҳандарҷаҳои объективӣ ё субъективӣ дошта метавонанд. Рӯйоварӣ ва баҳра аз ин гуна мубоҳисот дар тақон бахшидан ба афкори адабии замонҳои дигар низ беаҳаммият набуда, сабаки зиёд барои насли нави суҳанвару пажӯҳишгар доранд. Баҳси Л. Шералӣ ва Қ. Киром дар як марҳалаи пурҷӯшу хурӯши ҳаёти адабӣ сурат ёфта, ки ширкати ҷаҳол ва васеи адибро дар ҳаллу фасли масъалаҳои муҳими танқид тақозо мекард. Лоик Шералӣ – сармуҳаррири маҷаллаи “Садои Шарқ” (солҳои 1979-1990) дар ин раванд боз ҳам бештар таъсир дорад ва бо таълифоти зиёдаш дар инкишофи нақди нависандагии тоҷик саҳми назаррас гузоштааст. Аз матбуоти тоҷикии даҳаи 80-уми асри XX қариб панҷоҳ мақола, тақриз, мусоҳиба, суҳанронӣ, гузориш, портрети эҷодӣ, пешгуфтор, охирусӯхани Л. Шералӣ оид ба масъалаҳои мухталифи забон, адабиёт, матбуот, танқид, тарҷума ва робитаҳои адабӣ, махсусияти ҷаҳраҳои адабӣ, муаммоҳои иҷтимоӣ, таърих, худшиносӣ ва ғайра нашр шудаанд, ки ин теъдод танҳо сеяки ин навъ осори мансури адабӣ, иҷтимоӣ ва интиқодии ин адиби ноқидро ташкил медиҳанд.

Яке аз мақолаҳои мубоҳисавии Л. Шералӣ “Имтизочи эҳсои афкор”, ки дар маҷаллаи адабии “Садои Шарқ” ба нашр расидааст (5, 35-43), гузориш ба съезди VIII Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1981) будааст. Дар ин мақола осори манзуми оғози даҳаи 80-уми асри XX баррасӣ шуда, муаллиф ба мақоми назм аз лиҳози мартабаи умумибашарӣ чун рӯки устувори олами маънавӣ ва рӯҳонии халқ таваҷҷуҳ кардааст. Ё кӯшидааст, ки ба асарҳои манзуми ин давраи адабиёти тоҷик ҳамчун маҳсули “панҷсолаи пуртақопу ва пурҷидол” ва сарвати таърихии халқ баҳои муносиб диҳад. Дар мақола бурду боҳти назми замон, мӯҳтавои маҳсули шоирон Мирсаид Миршакар, Боқӣ Раҳимзода, Ғаффор Мирзо, Мӯъмин Қаноат, Файзулло Ансорӣ, Ҳабибулло Файзулло, Гулрухсор Сафиева, Саидали Маъмур, Мастон Шералӣ, Гулназар Келдӣ, Мавҷуда Ҳақимова, Камол Насрулло, теъдоди шоирони ҷавон нақд ва таҳлил ёфта, ҷойгоҳи эҷодии адабии рӯз бо диди салоҳиятмандона ва саликаи муносиб баррасӣ шудааст.

Дар маҷмӯъ, соҳиби гузориши съезди нависандагони Тоҷикистон ба ин натиҷаи мусбат расидааст, ки дар осори манзуми солҳои охир “таъсири қаҳрамонони майдони меҳнат, пешсафони истеҳсолот мақоми алоҳидае дорад. Қитъаҳои Мирсаид Миршакар,

шеърҳои Мӯъмин Қаноат “Раис”, “Ба акаи Миралӣ”, силсилаи шеърҳои Қутбӣ Киром “Чавлонгоҳи барқ” ва “Дафтари Яғноб”, шеърҳои Ҳабибулло Файзулло, Камол Насрулло ва бисёр чавонони дигар бахшида ба қахрамони Талбақ Лолаев ва ғайра далели он аст, ки шоирон аз ҳаёлбофиҳо ҳалос шуда ба замин, ба зиндагии рӯзмарра, ба одамони хоксор, аммо дар асл зиндагиофарин қарин шуданд. Шеърҳои Қутбӣ Киром “Коммунист Салимов”, “Ҳолиқи гулбур”, “Коммунист Абдурахмон Иноятов” одамони воқеиро тасвир мекунад, ки барои ободии заминро замони мо чон ба каф будаанд” (5, 38).

Аммо, назари куллии муаллиф ба эҷоди адабии шоирону носирони он замон интиқодист. Нуктаи чашмасиб ин аст, ки “дар лирикаи муосири мо ҳарчанд доираи мавзӯ ва нигориш фарох гардида, оҳангҳои иҷтимоӣ қавӣ шудаанд, гоҳ-гоҳ оҳангҳои ба гуш мерасанд, ки шунидани онҳо он қадар хуш нест”-анд (5, 40).

Чанд мувоҳидаи пайиҳаи Л. Шералӣ бо Қ. Киром аз ин мақола оғоз ёфта, танқиди Л. Шералӣ вобаста ба достоне аз ин шоир алоқа гирифта, ки он “дар мавзӯи муҳофизати Ватан, билхоса посбонии мақбараи Ленини қабр” (5, 38) эҷод шудааст. Ҳарчанд мунаққид мутмаин буд, ки “мавзӯ ба сари худ мавзӯи муқаддас” аст, бо вучуди ин ба андешаи адабиётшинос ва мунаққид Аскар Ҳаким ҳамфикри дорад, ки “аз тамоми дoston фақат як боб ба мавзӯи асосӣ – яъне, як шаб дар поси мақбара истодани қахрамони дoston Даврон ва таассуроти ӯ бахшида шудааст. Бобҳои дигар ба ростӣ он қадар муассир нестанд” (5, 38).

Афзун ба ин, шоири мунаққид ҳарчанд қудрату имконияти суҳанварии Қ. Киромро ситоиш карда, ба қавӣ баромадани дostonи ӯ назари хуш ҳам дорад, аз муносибати нохуби эҷодкор ба коркарду беҳтар шудани маҳсули эҷоди худ дар ҳайрату ташвиш мондааст. Ӯ дарак медиҳад, ки дoston “дар Шӯрои назми Иттифоқи нависандагон муҳокима шуда буд. Рафикони ҳамқалами шоир бо ниҳояти дилсӯзӣ изхори ақида карда буданд, дostonро ба ҳамин ҳоле, ки чоп шудааст, сазовори чоп надониста буданд, аммо шоир ҳамаи ин маслиҳати дӯстонро бар ғарази маҳз гирифта, дostonро бе ризояти Иттифоқи нависандагон чоп кард. Қутбӣ Киром, ки дар баъзе мавридҳо ба дигарон забону ҳусни мантӣқ меомӯзад, метавонист дostonи худро боз ҳам қавитар созад ва ба ин қудрату имконият ҳам дорад” (5, 38).

Эрод, интиқод ва қазовати Л. Шералӣ оид ба байти Қ. Киром – “*Асри бистум, таркиши ядрову атом, Хавфи марги мудҳиш аз сарҳо бадар кард*” ба нуктаҳои нозуки хисси суҳан ва тобишҳои муҳталифи он гиреҳ меҳӯрад: “Ҳар қасе, ки авзои ҷаҳони имрӯзаро медонад, зуд дармеёбад, ки ин ақидаи шоир нодуруст аст. Баръакс, таркиши ядрову атомӣ хавфи марги мудҳишро зиёдтар карда, ҳар лаҳза ба сари фарзанди одам даҳшатҳо меборад” (5, 40).

Яъне, агар дар нигориши шоир “таркиши ядрову атом” “хавфи марги мудҳишро аз сарҳо бадар кард”-ааст, аммо дар навиштаи наққод ҳам ин нукта хеле хуб таваҷҷуҳ бармеангезад, ки “таркиши ядрову атомӣ” боиси афзоиши “хавфи марги мудҳиш” будааст, ки “ҳар лаҳза ба сари фарзанди одам даҳшатҳо меборад”. Навъе, ки бармеояд, дар ҳар ҳол зимни бозхонии маънии байт завқи бечиз ба кор наарафта, дар ҳар сурат кӯтоҳии андаки суҳан ошкор шудааст.

Дар таърихи адабиёти навини тоҷикии мо баҳсу мунозираи зиёд миёни пажӯҳишгару пажӯҳишгар, шоиру шоир, носиру носир, ҳамзамон шоиру пажӯҳишгар, насрнавису пажӯҳишгар ё баръакс инҳо бисёр рух додааст. Аммо дар асл манзури мо аз ёдкарди муҳтавои ин мунозирот ҳаргиз бартар донистану афзал шуморидани як нуктаи назар бар андешаи дигаре, тарҷеҳ додани як мувоҳида бар мувоҳидаи дигар, дарёфти фазилаати яке аз онҳо нест. Балки, аз ин мунозира ҳам ба муҳимтарин муаммоҳои

таърихи адабиёт ва ниёзҳои олами пуррамзу рози эҷоду эҷодгарӣ метавон посух дод, аз нукоти баҳси ду шоир ва суҳанвар ҳам ошноии густурда бо доираи ҷаҳоншиносӣ ва истеъдоду қобилияти ҳалли масъалаҳои муҳими адабӣ аз ҷониби онон имкон дорад. Аммо мунозираи онон бо гузашти замон гарм шуда, ҳарчанд дар бархе маврид ба оҳанги эътироз табдил ёфтааст, аз ҷониби дигар, ба ошкор шудани бисёр ҷанбаҳои муҳими қори эҷодӣ, эҷоди шеър ва коргоҳи шоирӣ мусоидат кардааст. Аз ҷавобномаи Қ. Киром “Мавқеъ ва масъулияти суҳанвар” (1986) ва мақолаи дигари ҷавобии Л. Шералӣ “Дарё равон аст” (1986) бо савияи дониш, фарорафти маърифати адабӣ, забонӣ, иҷтимоӣ, эҳсоси меросбарӣ ва ворисият, гузаштанигарӣ, замоншиносӣ ва назокатпарастии муаллифон дар як давраи таърихӣ ошно мешавем.

Дар маҷмӯъ андешаҳои шоири баркамоли тоҷик Қ. Киром ҳам дар сарчашмаҳои хушбору пурфайзи суҳанварӣ обишхӯр дорад ва ӯ ҳамчун соҳиби як назари хоси суҳансанҷӣ кӯшидааст, ки ҳар масъаларо бо таъҷаб ба арзишҳои баланди сиёсӣ ва иҷтимоиву ғоявии давр баррасӣ намояд. Дар китоби “Зиндагӣ дар назм” (Душанбе, 1988) баъзе аз намунаҳои публитсистикаи адабии ин шоир ва суҳанвар фароҳам омадаанд. Аммо ошноии бештар бо бархе мақолаҳои интиқодии номбурда дар матбуоти солҳои 80-уми асри ХХ ба мо чеҳраи нафареро бозгӯ мекунад, ки кӯшиш дорад ба ҳаллу фасли масъалаҳои мухталифи адабиёт ва нақши адиб дар ҷомеа даст ёбад. Аз мувоҳисаи Қ. Киром бо профессор Р. Муслумониён оид ба адабиёти шӯравии тоҷик низ аҳли таҳқиқ назар кардаанд, ки ҷойи гуфтугӯи он ин мақола нест.

Дар мақолаи “Мавқеъ ва масъулияти суҳанвар” Қ. Киром ба зумрае аз муаммоҳои қори эҷодӣ рӯй овардааст. Аммо аз он ки мақола ҳадафи посух доданро ба андешаҳои пештараи Л. Шералӣ аз хусуси шеъри Қ. Киром дорад, муаллиф аз бисёр муаммоҳои эҷодгарӣ, шеър ва шоирӣ вобаста ба ҳамин масъала натиҷагирӣ шудааст. Аз назари Қ. Киром ашъори шоирони барҷастаи замон Л. Шералӣ ва Б. Собир аз нуқсу камбуд барӣ нестанд, бинобар ин қобили интиқоданд. Бармеояд, ки сабаб ва ангеҷаи аслии ин интиқод ҳамон гузориши Л. Шералӣ оид ба ҷойгоҳи шеъри Қ. Киром дар съезди нависандагони Тоҷикистон будааст. Дар пайванд ба матлаби мазкур Л. Шералӣ хушдор ҳам дода ва аз сатҳу дараҷаи ҷомеият ва фарогирии интиқодномаи худ ҳарф задааст: “Дар анҷумане, ки аз боби назм банди маъруза карда будам ва баъзе нуқтаҳои танқидомезе ба унвони шеъри Қутбӣ Киром гуфта будам ва он эродҳои шахсии ман набуданд” (6, 10).

Қ. Киром ба танқиди адабӣ ва ноқидони шеъри Л. Шералӣ ва Б. Собир саҳт эрод гирифта, ки маҳсули эҷоди бадеии онҳоро боиси ривочу равнақи шеъри замон медонанд. Ӯ мегӯяд, ки “муқобили пазирой” нест, “гӯшу дили шоирро навозиш бояд!” Ӯ ба худ мутмаин ҳам ҳаст, ки “ҳар ду шоир ҳам дар адабиёт муваффақиятҳои эҷодӣ ба даст овардаанд, онҳо аз ҷониби устодони суҳан дастгирӣ шуданд, боиси хурсандии хонандагон ва ҳамқаламон гардиданд” (3, 8). Аммо, Қ. Киром хостори ин амр будааст, ки ба ашъори Л. Шералӣ ва Б. Собир муносибати дурусти танқидӣ зоҳир шавад, роҳи эҷоди онон нақдан ҳамвор гардад. Ӯ натиҷа гирифтааст, ки “солҳои охир қариб ҳеҷ кас дар бораи камбудии эҷодиашон ҳарфе назадааст. Таърифу тавсифи онҳо аз андоза гузашт... Агар мо асари ҳамқалами худро дидаю доништа рӯякӣ таъриф кунем, гуноҳ аст”. Аз ин рӯ, хостааст, то “рӯйрост, бародарона мулоҳизаҳои худро нисбати баъзе шеъри ин ду шоир чун ҳамкасби чанд курта аз онҳо пештар дарронда изҳор” (3, 8) намояд.

Қ. Киrom ҳам мисли Л. Шералӣ дар ташвиш мондааст, ки гӯё ӯ ва Б. Собир дар таснифи ашъорашон саҳлангоранд, шеърашон дар чамъомаду маҳфил ва чаласаҳои Иттифоқи нависандагон баррасӣ намешавад, онҳо асарҳояшонро ба муҳокимаи ҳамкасбон пешниҳод намеkunанд. Танқиди адабӣ дар ҳаққи Л. Шералӣ хизмати хирсона карда, ҳар шеършиносу мунаққид ба ситоишу васфи беҳадди ӯ кӯшидааст. Дар ин амр тири эрод ба адабиётшиносон Юсуф Акбаров ва Абдурахмон Абдуманнонов равон аст, ки ҳамчун мунаққидони пешдаст дар ситоиши ашъори Л. Шералӣ “санономаҳо” таълиф ва чоп карданд. Аммо нисфи зиёди навиштаҳо оид ба ашъори шоир “ба чашми ҳақиқатбин як мушт муболиға, як пора абри гузарон барин метобанд” (Қ. Киrom).

Л. Шералӣ дар посухи матлаб Қ. Киromро ба таърифу тавсифҳои ин ду шоир таҳаммулнопазир медонад. Ба таъбири Л. Шералӣ ӯ ва Б. Собир мисли мунаққид “лойовардаву селоварда нестанд, балки аз шаб бурида ба рӯз дӯхта, бо паймонаи фарохтар корҳое ҳам кардаанд, аммо дар роҳи ҷустуҷӯ бесахву хато низ набудаанд” (6, 10).

Ба нишондоди Л. Шералӣ ноқид ба ҷои ин ки нуқси шеъри онҳоро бо камоли дилсӯзӣ нишон диҳад, манзараи куллии шеъри тоҷикро дар сайри таҳаввули назми шӯравӣ ҷиддану усулан баррасӣ намояд, ҷараёни зиндаи назми муосири тоҷикро бо ҳама шебу фарозу сояравшанҳояш ба чашми дигарон манзур созад, фақат ба айбу танқиди ду шоир камар набандад. Гӯё шоири интиқодгар аз худ як шоири бенуқс, як “сӯфии соф” тарошидааст...

Қ. Киrom аз худ чунин майл нишон доданӣ шуда, ки камбуду нуқси шеъри Л. Шералиро “ҳолисона” ва “беғаразона” чун бародаре, ки “чанд курта аз ӯ пеш даронида”, ба интиқод гирифта, аз он афсӯс хӯрдааст, ки “дар айни авҷи шоирӣ, ба камолрасӣ, эъҷозкорӣ Лоиқ сурудани шеъри замонавию навинро қариб қатъ карда, ба ғазалу суруднависӣ даромад”-ааст. Аммо барои Л. Шералӣ ин нуқта хеле шигифтовар будааст, ки “ба ғазалу суруднависӣ даромадан”-ро Қ. Киrom гуноҳ ба шумор меоварад. Аз таҳлили равандҳои фикрии он давра маълум аст, ки фаҳмиши ғазал миёни суҳанварон аз фикри анъанавии гузашта хеле тафовут дошт. Дар ин маврид ба ёд овардани баҳси ғазал дар солҳои 80-уми асри гузашта, диди ғайримунсифонаи шоир Ғаффор Мирзо ва дифои адабиётшиносон Аълоҳон Афсаҳзод, Аҳмад Абдуллоев ва чанде дигар кофист, ки назари камбинӣ ба ин жанр доштани бархе аз аҳли замонаро бозгӯ мекунад. Дар ин маврид оҳанги андешаи Қ. Киrom аз боби ғазал ба ҳавои андешаҳои Ф. Мирзо парвоз кардааст.

Қ. Киrom ҳам побало бо Л. Шералӣ аз маҳсули шеъри дувумӣ нуқс ҷуста, ба андешае мерасад, ки “аз сьезди гузашта то ин сьезд худро ба маънии пурраи шоириаш нишон надод”-ааст. Л. Шералӣ вобаста ба ин ҳукм андешаи малеҳ изҳор дошта, ки “агар дарахт як сол мева надод, боғбон онро намебурад” ва ҳушдор медиҳад, ки дар ин муддат ба қадри ҳиммату кӯшиш шеърҳое гуфта, ки “онҳоро нодида гирифтани муониди муътабар камоли носипосист.” Аз назари танқидии Қ. Киrom “ғазалҳои Лоиқ аз ҷихати забон, ифода, образнокии муқаррарӣ беғалатанд. Вале... ягон бозёфти шоиронае, ягон маънии тоза, ки дили хонандаро фишорад, чашмонашро ашк гиронад, дар ин ғазалҳо пайдо кардан барои ман берун аз имкон шуд” (3,8). Ин андешаи Қ. Киrom, барҳақ, ҷанбаи худвежа ва худбинонаи субективӣ ҳам дорад, ки бо бархе қазовату натиҷагирии байниҳамдигарии суҳанварони дигари гузаштаву имрӯз шабоҳат пайдо кардааст. Ин дар асл тарзи хоси нигоҳ ва асли психологияи суҳанварони номвар ҳам ҳаст. Ба ин нуқта низ бояд саҳт диққат диҳем!!!

Л. Шералӣ дар ин бархӯрд ба қобилият ва иқтидори мутолиаву ҷустуҷӯи мусохибаш ишора мекунад: “Рафиқ Кутбӣ Киром ин ҷо пайи исботи даъвоаш фақат аз ду ғазал (аз сад ғазал!) чанд байт меорад ва гарданаш ёрӣ намедихад, ки ғазалҳои дигарро низ хонда, бо санад ва далелҳои берад фикрашро собит кунад” (6, 10). Қ. Киром чанд намуна аз маҷмӯаи шеърҳои “Хонаи чашм”-и Л. Шералӣ оварда, онҳоро ба чашми хонанда чун нуқс намоён мекунад:

*Агар гардуни дун як дам набигзорад, ки хуш бошам,
Гузорад ё набигзорад, туро ман дӯст медорам.*

Эроди асосӣ дар ин байт ба таъбири “гардуни дун” пайванд дорад. Қ. Киром мутмаин шудааст, ки “Агар гардуни дун як дам набигзорад, ки осоям”, “Агар тирам ба сар борад” ва амсоли инҳоро бе ягон далели қотъ ба шунаванда пешкаш кардани шоир аз ҳайси бепарвой нисбат ба эҷодиёти худ аст. Суханҳои болоро шунида, саволе ба миён меояд: Кадом тир? Аз кучо? Чаро? Гардуни дун? Ба кадом маънӣ? ” (3, 8).

Ин суолҳо хеле ачибанд ва шояд табиӣ бошад, ки шоири интиқодгар ин навъи майли баҳрамандӣ аз вожаву ибора ва таъбирсозии шоиронаро чандон хуш напазируфтааст. Аз сӯи дигар, дар тафсири маънии “гардуни дун” иштибоҳе ҳам ҳаст: “Шоирони қадим **гардуни дун** гӯён подшоҳони даврашонро дар назар доштанд, ки аксар ситамгору беадолат буданд” (3, 8).

Аммо, бо як назари шитобзада ба ин таркиб фаҳмида шуданист, ки дар байти Л. Шералӣ **гардуни дун** на ишора ба шоҳон, балки ба **олами качрафтор** аст ва мурод аз гардуни дун **дунёи пастниҳод** будааст. Аз ин рӯ, посухи он бо шеваи дилчаспи баёну ифодаи хоси шоир ҳам ишора ба ҳамин маънист: “Гардуни дун” дар тасаввури шоирони қадим фақат ва фақат “подшоҳони ситамгору беадолат” набуда, балки хама, ҳар чи ва ҳар ки перомунашон буд, ки аз онҳо нафрат, қароҳат, дилзадагӣ ва ранҷу кудурат доштанд, дар паноҳи ин тандисаи таъмимӣ мегуфтанд. Зеро гардун, фалак, чарх, само, осмон як мафҳуми мавҳум аст, ҳар шоир зимни ин образ назардошти ногувори худро зикр мекард. Хама дунҳо ва мурдахуниҳо, берангӣ ва бефарҳангиҳо, хабисӣ ва палидиҳо, мурдорӣ ва нобакориҳо, чабру зӯриҳо ва чаҳлу кӯриҳо, гиромҳо ва ҳаромҳо, номардӣ ва ночавонмардиҳо, кӯрдилӣ ва кӯрнамакиҳо ва ғайра зимни ин мафҳуми бекарони мавҳум ифода мешуданд” (6, 10).

Интиқоди дигар ба образи “тир” пайвандӣ дорад, ки он низ посухи равшан дар пай доштааст: “Ошиқон як қасами муболиғаомезеро ҳамеша сари забон доранд, аз қабилӣ “агар осмон ба сарам фуру ояд, агар ба сарам санги осие гардонанд, агар дар оташ сӯзам, туро аз даст намедихам” ва ҳоказо. Ғазали (ё суруди) “Қасам” ҳам дар ин замина иншо шудааст, вале мунаққид дар он одати шартӣ “агар”-ро сарфи назар карда, санги худро сад ман мешуморад. **Дар шеър (умуман санъат) тандисаҳои шартӣ, шайъӣ, тахайюлӣ, лафзӣ, эҳтимолӣ, тасаввурӣ, асотирӣ ва ғайра вучуд доранд.** Дар ин қасам ҳам ҳеҷ тирӣ аниқе нест, балки эҳтимолист. Ошиқ ҳадди собитқадамӣ, мардонагӣ ва ҷоннисорӣ худро ба ҳар эҳтимол ифода мекунад” (6, 10).

Дар посухи эроди Қ. Киром Л. Шералӣ ду далел овардааст:

1. “Гардуни дун” образест, ки дар он ҳолати ногувори шоир ҷой дорад.
2. Навъе қасами муболиғаомези ошиқон, ки ҳамеша сари забонҳост.

Ба байти дигар таваҷҷуҳ мекунем:

*Бахти ноҳамвори ман ҳамвор кай гардад дигар,
Баъд аз ин ҳамвора ноҳамвор месӯзад дилам.*

Бино ба хулосаи Қ. Киром шоир Л. Шералӣ дар “Мадҳияи аҷал” на қувваи ҳаётофарин, балки марг, кушандаи орзуи умеди башариятро ситоиш мекунад.

Мебинем, ки танқидгари Л. Шералӣ ҳамчун фарзанди замонаш дар сад ғазали маҷмӯаи “Хонаи чашм” ангезаи шоири советӣ надида ва ё эҳсос накардааст. Ӯ ин нуктаро ба замони носипосу қачрави гузашта нисбат дода, онро такрори андешаҳои шоирони классикӣ ва мазмуни абёти классиконро аз абёти Л. Шералӣ “як сару гардан баланд” медонад ва ба хулосае меояд, ки “шеърҳои солҳои охири Лоик низ аз ҷиҳати ғоявӣ чандон пурқувват нестанд”.

Дар бардошти Л. Шералӣ ишораи Қ. Киром ба “бахти ноҳамвор” оид аст, шояд ӯ гуфтанист, ки ошиқони аҳди мо “бахти ноҳамвор” надоранд, бахти ҳамашон ҳамвор аст... Ин ғазали ман ошиқона аст ва дар он дили ошиқ аз бахти ноҳамвораш месӯзад, ки бисёр воқеист. Ошиқони бахти ноҳамвордошта зиёданд, роҳи бахту ишқ аслан ки ҳамвор нест! Ва умуман кадом роҳ ҳамвор аст?” (6, 10).

Л. Шералӣ зимни даъвати хонанда ба мутолиаи ботааннии шеър ва дарки асли нияти ғӯянда хушдор медихад, ки дар он “на марги муфочот, ғофилгир, нобахангомро, на маргеро, ки инсоне ба сари инсоне меорад ё аз фалокатҳои иҷтимоӣ ва табиӣ сар мезанад”, балки маргеро мадху ситоиш карда, ки “аз мантиқи ҳастӣ, аз конунмандии диалектикий табиат бармеояд” (6, 10).

Андешаи Қ. Киром ангезаи замони дорад ва ӯ аз ин пораи шеъри Л. Шералӣ чунин фаҳмиш пайдо кардааст: “Шоир одамони камхунартар, камистеъдодтарро ба марг ҳукм мекунад, ки ин гӯё ба инсондӯстии шӯравӣ бегона аст:

*Метарсам аз намурдани якчанд беҳабар,
Метарсам аз намурдани якчанд бебасар,
Метарсам аз намурдани якчанд мурдадил,
Метарсам аз намурдани якчанд бечигар”.*

Ба мазмуни интиқоди саҳти ин абёт дуруст назар кунем: “Ҳангоми шунидани сурудҳои шоир кас андак ҳаловат мебарад. Мусиқӣ ва суҳанҳо қоиму зебо. Ҳатто вақти “ҳаметарсам мурам рӯят надида” арғушт мераванд. Вале ҳамин ки ҳаёт, мавқеи шиор дар зиндагӣ, мақоми суҳан ва хизмати адабиёт ба мардум барин суҳанҳо ба хотир мерасад, мазмуни сурудҳо чун хокистаре ба бод меравад” (3, 8).

Аммо Л. Шералӣ таъкид ва исрор дорад, ки дар ин байт суҳан “аз намурдани “якчанд беҳабар, бебасар, мурдадил, бечигар” меравад, на аз “камхунартару камистеъдодтарҳо”. Ӯ ин амрро шигифтовар дониста, ки Қутбии шоири аз назари аввал адофаҳм каламоташро бино ба ғарази худ тайғир додааст. Бинобар ин мешӯраду менигорад, ки “дар шеъри ман ибораҳои “камхунартар ва камистеъдодтар” нестанд. Ин хел обро ба ҷӯи худ гардондан ва хонандаро ба кӯҷаи бунбаст андохтан аз фарохназарии шоирона нест” (6, 10).

Фикр мекунем, ки табиату сиршти аз танқиди гӯё нодурусту бидуни обективият ба шӯру валвала омадани як нафар шоири ормонгар ҳамин қадар будааст. Яке аз эродҳои асосии Қ. Киром ба мисраи машҳури Л. Шералӣ – “Тирборон қардани мо кӯшиш беҳуда аст” дахл дорад, ки нуктаи меҳварӣ дар баҳси ду шоир аст, ки мо ҳам меҳоҳем ба василаи таъкид ва бозгӯи он тавачҷуҳи аҳли таҳқиқ ва хонандагонро ба ҷолибии ин баҳс бикашем. Дар ин маврид Қ. Киром дурустии андешаашро бо назари адабиётшиноси маъруфи тоҷик Худой Шарифов исбот ва фикри Юсуф Акбаровро аз нодурустии хулосаи Х. Шарифов интиқод қарданӣ шудааст. Эроди Х. Шарифов, гӯё аз назари Қ. Киром ҳам дуруст, чунин аст: “Мисраи “Ҳар ки моро мекушад бо шеърборон, зинда бод!” барои он нодуруст аст, ки шеър мисли ҳамаи анвои маърифат воситаи тасдиқи пешрафти зиндагӣ ва, умуман, олами

мавчуд аст. Ин далели пешравӣ ба вучуд фақат аз рӯи фарз касро кушта метавонад” (1, 108).

Мунаққид Ю. Акбаров Х. Шарифовро ба надоштани дарки ҳадафи шоир Л. Шералӣ бароварда, ки аз нигоҳи Қ. Киром ҳаргиз ҳақ нест: “Кас гумон намекунад, ки ҳамин муҳаққиқи борикбин (яъне, Х. Шарифов) моҳияти ин образи нияти эҷодии Лоикро нафаҳмида бошад. Манзури Лоик аз ин мисраъ дар рӯзгори мо баланд бардоштани азиз доштани мақому манзалати шеъри қонгудозу шӯронанда аст ва чунин шеър ҳамеша мушобеҳи теги бурро буда, ба чигарҳо меҳӯрад” (3, 9).

Қ. Киром бо вуруд ба ниҳонхонаи шеъри Л. Шералӣ таҳ ба таҳ ва по ба по бо майлу нафаси интиқодчӯӣ рафтааст: “Лоик дар ин мисраъ ба ифодаи мазмуне мекӯшад, ки ба таъбири душманро бо шакар куштан наздик аст, аммо бо сабаби нодуруст сохтани образ ба ин ноил нашудааст, зеро кушандагӣ на дар хусусияти борон ва на дар шеър ҳаст. Ҳол он ки образ ақаллан аз як ҷиҳат бояд ба ашӯи худ муносибат дошта бошад, хусусияти онро ифода кунад, вагарна он беалоқа ва бемаъно мешавад” (3, 9).

Қ. Киром бо мақсади боз ҳам бештар ошкор кардани “гапи дурӯғ”-и Ю. Акбаров дар боби аз “тирборон”-и Л. Шералӣ баровардани “маънии нобуда” андешаи мунаққидро бемаънӣ донистааст. Ба назар мерасад, ки дар ин тафсир фаҳмиши байт боз ҳам чигил гардида ва, аз ҳама ачиб, аз “тирборон” истилоҳи “шеъри одамкуш” ба миён омадааст. Чунин ҳукми шоири нокид хеле ангезанда аст, ки “оё дар ҷамъияти мо чунин гуфтани шоир дуруст аст? Кӣ ўро тирборон мекунад? Ақаллан шоир ноҳалаф, нокас, ҳасуд ва ҳамин гуна шахсон мегуфт, як андоза ўро фаҳмидан мумкин буд, аммо ин тавр беунвон ва умумӣ гуфтан маҳсули назари дуруст ба ҷамъият нест” (3, 9).

Ин аст, ки Л. Шералӣ ба Қ. Киром дар мавриди ангезаи “тирборон” дар ҳашт нукта посух дода ва хонандаро ба ҷавҳари шеъри худ ворид карданӣ шудааст. Аз ин ҷиҳат ин яке аз усулитарин навиштаи Л. Шералӣ аст, ки аҳли таҳқиқ ва хонандаро бо андеша ва маърифати эҷод, шеваи аслии ҷустуҷӯ, коргоҳи хоси шоирӣ ошно мегардонад. Ин мақола шарҳи беҳтарин ашъори шоир аз ҷониби аз ҷониби худӣ ўст. Аввалан, шоир ва суҳанвари посухнавис равшан мегӯяд ва менависад, ки асли танкиди Қ. Киром аз Л. Шералӣ ғарази ўст, на нигариши таҳассусӣ ва ё бардошти хоси шоирона аз шеъри ў. Зеро, “ғазал соли 1976 иншо шуда, соли 1979 дар китоби “Марди роҳ” ҷоп шудааст, ки муҳаррираш худӣ Қутбӣ Киром будааст. Пайдост, ки он вақт шоир Қутбӣ Киром ба гӯяндаи ин шеър ғаразе надоштааст, вагарна чун муҳаррир ақлаш қад меод эродашро бигӯяд” (6, 11).

Сониян, бар ихтилофи назари адабиётшиносии тоҷик (Х. Шарифов ва Ю. Акбаров) ангезаи “сардаргумӣ”-и мубоҳис ва дурустии ибораи шоиронаи “тирборон”-ро равшан исрор карда ва маънии хоси образро кушоданӣ шудааст: “Суҳан (шеър ҳам) ба фарз касро кушта метавонад, ҳам ба яқин. ...“куштан” дар як ҳолат маъниҳо ва тобишҳои ба тааҷҷуб овардан, мутаҳайир сохтан, тасхир кардан, саҳт ба шӯр, ба вачду ҳолат овардан, бедаступо кардан, ошику шайдо, шефтаву вола кардан, дар ҳолатҳои дигар расво, шарманда, шармсор, радди маърақа, муттахам, хичил, сархам, мулзам, мағлуб, забун кардан, ба ҳоли танг, ба алам овардан, ба хок нишондан, ба ҷон овардан ва ғайра истифода мешавад. Суҳан куштан ҷӣ метавонад аз куштан бадтар кунад...” (6, 11).

Ба ифодаи лоикона “кушандагӣ “дар хусусияти борон” ҳам ҳаст, дар шеър ҳам!... шеър низ мисли ҳама ашӯ ва аносир ҳосияти мутаазод, дақиқтараш, ҳам нерӯи

кушандагӣ ва ҳам офарандагӣ дорад... сухан силоҳ будааст, душманро шарманда мекардааст, маҷозан мекуштааст... Сухан, ...дар ҳоле, ки ба ҳадаф мерасад ва ҳарифро мағлуб месозад, маҷозан ва ҳақиқатан нерӯи кушандагӣ дорад..." (6, 11).

Шарҳу тафсири маънии ғазал аз диди иҷтимоӣ низ сазовори таъкид аст: "Ман ин чо аз бефаноии мардуми шӯравӣ ҳарф задам, манзури ман чанги дирӯз (...) ва то ҳол роҳи аскаронро пойдани модарон аст, чангест, ки бо тирборонҳои беамонаш 20 миллиён фарзандони халқро рабуд, ба қасди он халқ боз пирӯз монд ва хоҳад монд. Ҳадафи ман "нохалафу нокас, ҳасуд"-ҳои ночиз набудааст. Ва тирборон имрӯз ҳам заминро осмон бар сари мо зимни чангҳои анқариб ё эҳтимолии "кайҳонӣ" ё "тохтҳои алорағми коммунизм" таҳдид мекунад" (6, 11).

Ин қобилияти дарку фаҳмиши шоир қолиб аст, ки бо шарҳи чанбаи сирф филологии мисраи дувум аз сатҳи дониши зебоишносии шоиронаи худ равшан дарак додааст. Ин мантики фикр диққати ҳар зебоишносии шеърро худоғона ва ё нохудоғона мекашад: "Бо шеър куштан чист? Бо шеър куштан – яъне, қоиладардан, моту мабхут ва мафтун сохтан, қону дилро тасхир кардан ва ғайра, яъне, мустақиман маъноии "куштан"-ро надорад, ҳарчанд дар боло аз нерӯи кушандагии "сухан" сухан кардем. Ҳатто дар забони зиндаи мардум "куштан" ба маъноии қоиладардан, боб дардан, забонкӯтаҳ кардан меояд. Агар дар қофиячанг, суҳбат, ҳозирҷавобӣ, бадеҳагӯӣ ва дигар ҳолатҳо касе бо сухан ҳарифашро мот кунад, "қалонӣ қалонино кушта" мегӯянд.

Хонандаи нуктасанҷ аз мисолҳои боло фасехтар аз ҳӯрдагирии ман мефаҳмад, ки ин "куштанҳо" куштанҳои қасобӣ нестанд..." (6, 11).

Шарҳи шоиронаи борон ҳам қолиб аст ва он ба маҷоз ҳам маънии фаровонино дорад. "Шеърборон – яъне шеъри фаровони асил, қонғудоз ва зиндагисоз, умуман, ҳунарҳои шевоӣ гироӣ зебо! Бисёр қалимаҳо аз борон мураккаб шудаанд, мисли "гулборон", "бӯсаборон", "нурборон" ва ғайра, ки қиноя аз фаровонист... Ман ҳоло ва то охири умр вобаста ба ҳолатҳои гуногун ҳамин байтро боз ҳам сари забон хоҳам дошт:

Тирборон қардани мо қӯшиши беҳуда аст,

Ҳар кӣ моро мекушад бо шеърборон, зинда бод!" (6, 11)

Қ. Қиром бо ишора ба он ки Ю. Акбаров дар нақду баррасии осори адибон баъзе аз мунаққидонро ба маҳалпарастӣ айбдор қардааст, таъкид намуда, ки мақсади ба қардани ноқид бор қардани айби маҳалпарастиро надорад. Маҳз аз ин рӯ, "қаробати Ю. Акбаровро аз Лоик" сарфи назар қардааст, қарчанд гӯё ба гуфтани ин ҳуқуқ ҳам дорад. Бо ин ҳама, Қ. Қиром байни навиштаҳои Ю. Акбаров аз боби Л. Шералӣ оҳанги маҳал, майли маҳалпарастӣ эҳсос қарда, чунин пурсиш пеш гузоштааст: "Дар журнале, ки Лоик Шералӣ сармуҳаррир аст, ўро барои хатоӣ шеъраш ин қадар ситоиш қардан ба ғайр аз маҳалчигӣ, ҳешпарастӣ дигар чӣ ном дорад?" Ин нукта аз доираи баҳси асли берун шудани мусаннифро бозмегӯянд.

Л. Шералӣ низ чун амонатшинос аз баҳси мунаққид Ю. Акбаров бо Х. Шарифов ба ёд оварда, дар қарда, ки "Қ. Қиром ўро ба маҳалчигӣ ва ҳештанпарастӣ айбдор месозад" ва ў низ чунин суол ба миён меғузорад: "Юсуф Акбаров бо ман ҳамдеҳа аст, аз қӯдакӣ то имрӯз дӯсти ман аст. Оё ҳамдеҳа будан, яъне ҳамватан будан қурме дорад? Аз рӯйи қадом қонун, қадом дастур? Ва агар ў ҳамдеҳа ё дӯсти ман бошад, оё ҳақ надорад перомуни шеъри ман қарфе занад?" (6, 11).

Ёдоварӣ аз ин нуктаҳо, аз назари мо, имрӯз низ арзишу аҳаммиати баланд дорад. Аз принципи наққодии Л. Шералӣ чунин бармеояд, ки ба танқид қавоб додан

ба доираи вазифаи адиб набояд дарояд. Дар ин маврид ҷавоби Лоиқ Шералӣ ба Қутбӣ Киrom шояд истисно ҳам бошад. Зеро ӯ навиштааст, ки “танҳо ба Қутбӣ Киrom ҷавоб гуфтам. Агар навиштааш оҳанги таҳкиромез намедошт, ҷавоб намедодам, чунки ман он касро “додо” мегуфтам, он кас маро “писарам” мегуфтанд. Дар масъалаи забон ҷавоб мегуфтам, чунки ягон калимаро надониста истифода намекардам” (6, 11).

Дар оғози мақолаи ҷавобии Л. Шералӣ низ ишораҳои ҷолиб аз боби принципҳои нақди адабӣ ва танқиди нависандагӣ ҳастанд, ки мутолиаи онҳо дар дарки роҳи моҳияти танқид аз аҳаммият ҳолӣ нестанд: “Ман то имрӯз ҳаргиз ба мақола ва ё нуктаҳои танқидӣ ба хотири худситоӣ, худбаҳойӣ ё худдифоӣ ҷавобе нагуфтаам, балки дар шеърҳои ҷудогонаам ба инодкорон ишораҳои доштаам ва ё дар боби шеърӣ шоирӣ, ба хусус аз шеъри худ қазоват кардаам. Дар мавриди мақолаи рафиқ Қутбӣ Киrom низ, агар ҳолисона, дурандешона, хирадмандона, мардона, шоирона буд, ҷавобе намегуфтам, зеро танқиди барҳақро пазируфтани боястӣ, на ҷавоб гуфтани! Аммо аробаи холиро гирифта гурехтани шоир, дар айни ҳол мунаққиди муътабар Қутбӣ Киrom маро дар он водошт, ки рӯйи чанд нукта равшанӣ андозам” (6, 11).

Ин муносибати Л. Шералӣ ҳам ҷолиб аст, ки “аз қадамҳои оғозини худ дар машқи шеър ба таърифу танқид бетафовут нигоҳ кардаам ва ангезаи ифтихоре ё ранҷише надоштам, аз танқид даступо нахӯрдаам, аз таъриф сарчархак нашудаам, зеро таърифи зиёд ва бебунёд он қадар музир аст, ки танқиди ғаразнок”. Дар ҷумлаи охир бардошти Л. Шералӣ бо завқи хосу аҷиб баён шудааст: “Мақолаи рафиқ Қутбӣ Киrom саропо гунаҳборон ба сари Лоиқ ва шеъри ӯст. Аммо чӣ бороне?” (6, 11)...

Ҳамин тавр, дар мубоҳисоти ду суҳанвари номвар ҷавҳари моҳияти як давраи томи адабиёти нави тоҷик ва силсилаи масъалаҳои муҳим ва умдаи эҷодӣ ҷой ва посух ёфтаанд. Симои Лоиқ Шералӣ ва Қутбӣ Киrom дар ин мубоҳиса ва пасманзари ин андешаҳо ҳамчун суҳаншиносе, ки аз гузаштаву имрӯзи адабиёт ва ҷараёни ҷорӣ адабӣ огоҳанд, намоён мешавад.

Лоиқ Шералӣ ва Қутбӣ Киrom воқеан аз суҳанварон ва шоирони мумтози замони худ буданд, ки дидгоҳи хоси адабӣ доштанд ва ҳарчанд дар бархе маврид ин андешаҳо тавзеҳталаб ва посухгӯи нақди завқӣ низ будаанд, ҳароина барои пешрафти адабиёти даврони пур аз рамзу роз ва таҳаввули тафаккури адабии интиқодии мо нақши муҳимме гузоштаанд. Ҳузури бархе аз расму шеваҳои муҳокимаи ноҳамвору ноҷо, мунозираи замонии тавзеҳангез дар нақди адабӣ на ба хотири ночиз дониستاني мавқеи адиб ё мунаққид, балки бо ҳадафи шинохти умумии концепсияи суҳан ва суҳансанҷиву суҳанварӣ дар он замон бояд ба кор равад...

Пайнавишт:

1. *Акбаров, Ю. Вазифаи муқаддаси танқиди адабӣ / Ю. Акбаров // Садои Шарқ, –1985. – №12. –С. 104-113.*
2. *Акбаров, Ю. Сифат бояд меъри асосӣ бошад / Ю. Акбаров // Комсомоли Тоҷикистон. –1986. –2-юми феврал. – С. 3*
3. *Киrom, Қ. Мавқеъ ва масъулияти суҳанвар / Қ. Киrom // Адабиёт ва санъат. –1986. –6-уми март. –№10(230). –С. 8-9.*
4. *Шарипов, Х. Мазмун ва ифода дар шеъри имрӯзаи тоҷик / Х. Шарипов // Садои Шарқ. –1983. –№3. –С. 107-113.*

-
5. Шерали, Л. Имтизочи эҳсос ва афкор / Л. Шерали // Садои Шарқ.–1981.–№6.–С. 35-43.
 6. Шерали, Л. Дарё равон аст... Ҷавоб ба мақолаи Қ. Киром “Мавқеъ ва масъулияти суҳанвар” / Л. Шерали // Адабиёт ва санъат.–1986.–23-юми апрел.–№17(237).–С. 10-11

Reference Literature:

1. Akbarov, Yu. *The Saint Task of a Literary Critique* / Yu. Akbarov, // *The Voice of the Orient*. – 1985. – №12. - pp. 104 - 113.
2. Akbarov, Yu. *Quality Should Be the Main Criterion* / Yu. Akbarov // *The Komsomol of Tajikistan*. – 1986. – February 2. – p. 3
3. Kirom, K. *The Speaker`s Position and Responsibility* / K. Kirom // *Literature and Art*. – 1986. – March 6. – №10 (230).– pp. 8 - 9.
4. Sharipov, Kh. *Content and Expression in Modern Tajik Poetry* / Kh. Sharipov // *The Voice of the Orient*. – 1983. – №3. – pp. 107 - 113.
5. Sherali, L. *Feelings and Thoughts Privilege* / L. Sherali // *The Voice of the Orient*. – 1981. – №6. – pp. 35 - 43.
6. Sherali, L. *The River is Flowing... the Response to the Article of Kirom K. “The Speaker`s Position and Responsibility”* / L. Sherali // *Literature and Art*. – 1986. – April 23. – №17 (237). - pp. 10 – 11.